

4. Тіунова А. О. Вплив трансформації тілесних характеристик підлітка на формування його образу тіла. Наукові записки. Серія : Психолого-педагогічні науки. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. № 2. С. 76-81.
5. Туканьова Т.А. Сприйняття образу фізичного Я в підлітковому віці. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. № 11 (35). С. 144-149.

Мариняк Ганна

Науковий керівник – доц. Олексюк Вікторія

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Суспільно-політичні, економічні та культурні зміни ХХІ століття створюють потребу в глибоко освічених, інтелектуально сміливих та неупереджених молодих людях, здатних мислити й діяти інноваційно, ефективно долати виклики сучасності та формувати оптимістичну картину світу. Це ставить сучасну освітню систему перед завданням виховання лідера – креативного, морально зрілого члена світової спільноти та патріота своєї країни. Отож важливим стає розвиток лідерських якостей у здобувачів професійної освіти..

Зазначимо, що проблему розвитку лідерських якостей особистості висвітлено в дослідженнях вітчизняних й зарубіжних дослідників (З. Гапонюк [1], М. Горбунов [6], Т. Єрмак [2], В. Ковальчук [2], І. Краснощок [3], С. Кузікова [4], В. Ягоднікова [5], О. Яценко [6] та ін.). Проте соціально-психологічні чинники розвитку лідерських якостей здобувачів закладів професійної освіти вивчені недостатньо.

Мета статті – обґрунтування соціально-психологічних чинників розвитку лідерських якостей здобувачів закладів професійної освіти.

Феномен лідерства набуває особливої значущості під час навчання учнів у закладах професійної освіти. Саме тому варто звернути увагу на цю категорію здобувачів, адже цей період є завершальним етапом переходу від дитинства до дорослого життя, часом формування особистості, її світоглядного, ціннісного та сенсожиттєвого становлення. Протягом навчання у закладі професійно-технічної освіти відбуваються значні зміни всіх аспектів особистості, а також виникають і розвиваються нові психологічні характеристики.

Так, ранній юнацький вік охоплює період від 15 до 18-19 років. На думку С. Кузікової, ознаками нормального розвитку особистості у цьому віці є життєве самовизначення, формування планів на майбутнє, активне самопізнання та експериментування у різних ролях, формування світогляду та прийняття на себе лідерських функцій. У випадку негативної ідентичності, коли наявні незрілість чи ціннісна невизначеність, у поєднанні з певними лідерськими якостями та харизмою, може відбутися становлення лідера-бунтаря або лідера з асоціальною спрямованістю поведінки [4].

Період навчання у закладі професійної освіти актуалізує питання переходу від дитинства до дорослого життя. У цей час формується нова соціальна ситуація розвитку, в центрі якої знаходиться перехід до самостійності, зокрема через початок професійного становлення та реалізацію життєвих планів. Водночас продовжуються процеси біологічного дозрівання, і однією з основних потреб особистості стає інтелектуальний розвиток. Зміцнюється емоційна стабільність, а в міжособистісних стосунках особливого значення набуває спілкування з ровесниками, зокрема з представниками протилежної статі, а також тривають процеси саморозвитку та особистісного самовдосконалення [6].

Важливим аспектом ранньої юності є перебудова стосунків з дорослими та зміна значущих осіб у житті. Юнаки і дівчата прагнуть звільнитися від контролю та опіки з боку батьків і вчителів, а також уникнути встановлених ними норм і порядків. І. Краснощок розрізняє три види автономії в цьому процесі: автономія в поведінці (потреба та право самостійно вирішувати власні проблеми), емоційна автономія (потреба і право мати власні уподобання) та нормативна автономія (потреба і право на власні норми та цінності) [3]. Таким чином, прагнення до особистої незалежності, яке є характерною рисою юності, можна вважати кроком у напрямку розвитку лідерських якостей та лідерського потенціалу особистості.

Особи раннього юнацького віку активно відстоюють право на власні переконання, моральні установки та цінності. Це часто супроводжується максималізмом і крайніми

поглядами щодо різних питань. Однак за цією зовнішньою незалежністю можна простежити значну залежність від дорослих у важливих питаннях, таких як вибір професії, політичних поглядів та світогляду, особливо від батьків. Водночас це не стосується таких сфер, як мода, інтереси чи проведення дозвілля [6]. Таким чином, стосовно питання «залежність – автономія» позиція юнака залишається досить суперечливою.

У період ранньої юності переорієнтація спілкування з дорослих на ровесників обумовлена зростаючою потребою у взаємодії з однолітками [2]. По-перше, таке спілкування стає важливим джерелом інформації, через яке юнаки отримують знання про речі, які їм не передають дорослі. По-друге, спілкування з ровесниками виступає як специфічний тип міжособистісних відносин. Групові ігри та інші види спільної діяльності сприяють розвитку навичок соціальної взаємодії, здатності дотримуватись колективної дисципліни, відстоювати власні права та узгоджувати особисті інтереси із суспільними. По-третє, таке спілкування забезпечує емоційний контакт. Усвідомлення належності до групи, солідарності та товариської взаємодопомоги не лише сприяє автономії від дорослих, а й формує почуття емоційного благополуччя і власної значущості. Нарешті, саме у групі однолітків молоді люди отримують досвід лідерства, вивчають та усвідомлюють особливості взаємодії лідера і групи.

Варто зазначити, що навчання у закладі професійної (професійно-технічної) освіти є початковим етапом професійного становлення, яке передбачає активне й свідоме утвердження людини в професійній ролі через засвоєння певної системи знань, норм, цінностей та опанування професійних навичок. У цьому закладі також відбувається адаптація учня до нового колективу та нового типу діяльності (навчально-професійної). Колишній школяр під час навчання має значно перебудувати свої уявлення про процес навчання, звички й поведінку, а також забезпечити власну самоорганізацію на нових принципах [1].

Розвиток лідерських якостей сприяється тим, що юнак або дівчина приєднуються до нового колективу – групи здобувачів професійної освіти, де, залежно від своїх прагнень і особистісних здібностей, займають певне місце в структурі групи, включаючись у динамічну систему взаємодії, опосередковану навчально-професійною діяльністю. Слід зазначити, що лідерство в таких колективах є більш стабільним, ніж у дитячих або учнівських групах, де воно часто виникає спонтанно. Це пояснюється тим, що «для учнів закладів професійної освіти характерні стійка мотивація до майбутньої професійної діяльності та професійне самовизначення» [3, с. 145]. Водночас лідерство в закладах професійної (професійно-технічної) освіти проявляється у різних сферах – навчально-професійній діяльності, неформальній взаємодії, а також в учнівському самоврядуванні тощо.

Між тим, сучасність висуває перед особистістю численні вимоги, з якими учні під час навчання у закладах професійної освіти не завжди здатні впоратися самостійно. Часто «низький рівень домагань, інфантильність, несформованість системи життєвих цінностей або орієнтація на штучні цінності ускладнюють перехід до самостійного життя» [5, с. 49]. У таких умовах розвиток самостійності, активності та ініціативності учнів, а також їх морально-ціннісної сфери, здатності впливати на інших і перетворювати їх на односторонців, спрямовуючи їх зусилля на досягнення спільних соціально-значущих цілей – загалом, розвиток лідерських якостей – стає каталізатором прогресу.

У ранньому юнацькому віці розуміння лідерства набуває усвідомленого характеру. Юнаки і дівчата починають усвідомлювати, які якості притаманні лідеру, а які – ні. Це свідчить про наявність у них певного уявлення про ідеальний образ лідера та їхнє співвідношення з цим образом. Варто зазначити, що позиція лідера не є ізольованою у колективах старшокласників. Згідно з дослідженнями З. Гапонюк, взаємини в системі «лідер – послідовники» представляють собою мережу міжособистісного впливу в групі. Вплив лідера на ровесників у юнацькій групі зумовлений реалізацією особистісних якостей, які є найзначнішими для інших членів колективу. Лідер сприймається однолітками як частина колективу, що володіє важливими ціннісними та смисловими характеристиками [1].

Зазначимо, що вікові особливості юнаків і дівчат під час навчання у закладі професійної (професійно-технічної) освіти формують ряд соціогенних потреб, серед яких потреба у визнанні, самореалізації, досягненні мети та соціальному престижу. Ці потреби реалізуються через підвищення соціальної активності учнів. На цьому етапі розвивається потяг до лідерства, який характеризується прагненням реалізувати власні можливості та здібності, взяти на себе відповідальність і бути активним учасником діяльності. У процесі навчання в закладі професійної (професійно-технічної) освіти частина учнів виявляє бажання до лідерства,

розглядаючи його як складову майбутньої професійної діяльності. Відповідальні завдання, які постають перед молодими людьми, потребують активності, здатності брати на себе відповідальність, чіткого визначення цілей, а також уміння усвідомлювати й приймати себе та інших. Формування своїх думок і позицій також є важливою складовою цих якостей. Всі ці аспекти сприяють формуванню лідерських якостей особистості учнів професійної освіти.

Отже, період навчання здобувачів у закладі професійної освіти вважається найбільш сприятливим для формування лідерських якостей особистості. Це досягається, перш за все, через спільну діяльність здобувачів з педагогами та психологами, а також під впливом соціальних умов, що виникають у процесі групової діяльності. Всі ці фактори сприяють формуванню лідерських якостей у здобувачів, стимулюють самовиховання та сприяють становленню високої самооцінки. Розвиток лідерських якостей у здобувачів закладів професійної освіти є складним, багатофункціональним і соціально-психологічно зумовленим процесом, який вимагає всебічного розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапонюк З. Г. Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів гуманітарних вузів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018. 20 с.
2. Ковальчук В., Єрмак Т. Формування лідерських навичок в учнів закладів загальної середньої освіти : метод. посіб. Житомир : Рута, 2023. 164 с.
3. Краснощок І.П. Формування лідерських якостей студентів як завдання виховної діяльності куратора студентської групи. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021. №194. С. 144-150.
4. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія. Суми: МакДен, 2012. 410 с.
5. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно-орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2015. 218 с.
6. Яценко О.М., Горбунов М.П. Формування лідерських якостей майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки : монографія. Харків : ХІП, 2018. 254 с.

Прохира Христина
Науковий керівник – доц. Свідерська Галина

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У зв'язку зі стрімким розвитком вищої освіти проблема формування професійної культури фахівців набуває особливої актуальності. У сучасних умовах зростає увага до загального культурного рівня студента, що включає підвищення культури спілкування, поведінки та інших аспектів професійної культури майбутнього спеціаліста. Він повинен бути теоретично і практично спроможним аналізувати власну професійну компетентність і на цій основі формувати платформу для подальшого професійного і особистісного зростання. Це завдання постає особливо гостро перед фахівцями підтримуючого характеру, які супроводжують особистість у процесі змін, кризових ситуаціях, навчанні на різних етапах розвитку та прийнятті рішень. Відповідно вимоги до професійної культури психологів зростають, вимагаючи від них високого рівня підготовки та готовності до викликів сучасності.

Дослідження наукових джерел свідчить про значний інтерес науковців до різних аспектів формування професійної культури майбутніх фахівців у сфері психології (М.Боришевський [8], І.Дружиніна [1], Н.Завацька [8], З.Карпенко [8], В.Лівенцова [2], Л.Мороз [3], О.Низовець [4], О.Пономарьов [5], Н.Пророк [6], Г.Улунова [7] та ін.) Водночас, питання формування професійної культури у майбутніх психологів у вищих навчальних закладах не було розглянуте комплексно.

Мета статті – розкрити особливості розвитку професійної культури у майбутніх психологів у вищих навчальних закладах.

Здійснений теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми формування професійної культури особистості свідчить про те, що в сучасній психології відсутній єдиний підхід до її вивчення. Дослідники виходили з різних теоретичних основ поняття «культура» [2 5;7;8 та ін.]. Визначено чинники, що впливають на розвиток професійної культури, які розглядалися